

Heide-ontginning van na 1850

P. H. M. Thissen

De Jekschotsche Heide is een vlak, zandig gebied in de gemeente St. Oedenrode (Noord-Brabant). In het zuidwesten grenst het aan het dal van het riviertje de Dommel. Pas na 1850 kreeg de Jekschotsche Heide de inrichting die het nu heeft. In 1850 bestond het nog volledig uit heide, in het westen begrensd door de gehuchten Koevering en Everse en de Lieshoutse Dijk en in het oosten door de gehuchten Krijtenburg (rechtsboven op het kaartfragment) en Jekschot (niet op het fragment). Het gebied maakte deel uit van de "gemeente" van St. Oedenrode en werd voor verschillende doeleinden gebruikt. De belangrijkste gebruiksfunctie was die van leverancier van voedingsstoffen. Men weidde er schapen en koeien die 's nachts in de boerderijen op stal stonden. Uit de heide

gestoken plaggen bedekten de vloer van de stal en raakten zo doordrenkt met mest. Het mengsel van plaggen en mest werd op de akkers gebracht om deze vruchtbaar te houden.

Het huidige grondgebruik verschilt volkomen van het vroegere. Geen plukje heide is meer te bekennen. Er zijn nu weilanden, nogal wat (maïs)akkers en er staat een enkel bosje.

De metamorfose van de Jekschotsche Heide begon, toen in de 19e eeuw door het gebruik van kunstmest het belang van de heide als meststoffenleverancier afnam. Delen zijn toen in ontginning genomen, met name stukken langs de Jekschotse Weg en in Het Laars. Men legde vooral weiland aan, maar ook bouwland en dennebos. De vennen werden drooggelegd. De heide werd door de gemeente, de eigenaar, in blokvormig uitgemeten kavels verkocht aan lokale boeren, die ze weer verdeelden in kleine-

Heide-ontginning van na 1850 (zandlandschap), met vrij regelmatige parcellering en verspreide bebouwing.

Een jong heide-ontginningslandschap: kaarsrechte ontsluitingsweg in de vlakke Jekschotsche Heide. Op de achtergrond, met silo, een intensieve veehouderij (foto Paul Thissen).

re, rechthoekige percelen. De meeste boeren benutten het nieuwe land als uitbreiding van hun bedrijf. Sommigen echter trokken de heide in om er een bedrijf te stichten. Langs de Jekschotse Weg en aan de randen van het nieuw ontgonnen gebied verrees zo een aantal boerderijen.

Rond de eeuwwisseling lag de ontginning vrijwel stil. In de jaren '20 en '30 werd ze versneld voortgezet. De kern van de Jekschotsche Heide is toen ontgonnen. Ter ontsluiting werden de Bikkelkampen en een net van zandweggetjes aangelegd. De meeste van de eerder aangeplante dennebosjes werden gekapt. De ruime beschikbaarheid van kunstmest en rijks-subsidies stimuleerden de ontginning. Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog waren er nog slechts snippers heide over. De nieuwe bedrijven werden niet — zoals tot dan toe — in de gehuchten gebouwd, maar verspreid over de ontgonnen heide, elk bij het eigen land.

Na afloop van de ontginningsperiode is er lange tijd niet veel veranderd. Boeren pasten hun land aan de veranderende landbouw-economische eisen aan, bijvoorbeeld door het vergroten van percelen. Terwijl dit tot nu toe incidenteel gebeurde, zullen de komende jaren ingrijpendere werkzaamheden plaatsvinden als de ruilverkaveling St. Oedenrode wordt uitgevoerd.

Vanaf 1970 kwamen er steeds meer intensieve veehouderijen in de Jekschotsche Heide. De meeste van de grote, langwerpige gebouwen die op het kaartfragment staan aangegeven zijn dergelijke bedrijven. Tussen 1980, het jaar van de kaartopname, en 1987 zijn er een kleine twintig varkensmesterijen bijgekomen! Het landschapsbeeld en het grondgebruik zijn door de opkomst van de “bio-industrie” veranderd. Grote bedrijfsgebouwen, hoge silo's en maïsakkers zijn opvallende elementen geworden.